

DESCARTES'Ō AR RYLE'Ō MITAS?

Tomas Saulius

Lietuvos sporto universiteto
Sveikatos, fizinio ir socialinio ugdymo katedra
Sporto g. 6, LT-44221 Kaunas
El. paštas: tomas.saulius@lsu.lt

Santrauka. Straipsnyje Ryle'o „Sąmonės samprata“ traktuojama kaip polemėnis veikalas. Keliamas klausimas, kokių pagrindų jame kritikuojama „intelektualinė tendencija“ yra siejama su istoriniu Descartes'u. Ginama tezė, kad „Descartes'o mitas“ – tai retorinė konstrukcija, neatspindinti svarbių Descartes'o dualizmo aspektų. Daromos dvi išvados. Pirmą, neduodamas aiškių analizės kriterijų, Ryle'as mėgina suteikti savo veikalui sistemiskumo pobūdį būtent retorinėmis priemonėmis. Antra, „Meditacijų“ ir „Descartes'o mito“ kontrastai atskleidžia, kad santykis su filosofine tradicija nėra Ryle'o pakankamai reflektuotas.

Pagrindiniai žodžiai: Gilbertas Ryle'as, Descartes'as, sąmonė, dualizmas

Sąmonės sampratoje (*The Concept of Mind*, 1949; toliau – *Samprata*)¹ Gilbertas Ryle'as ne tik identifikuoja tam tikrą Gordijaus mazgą, t. y. vadinamąją sąmonės ir kūno problemą, bet ir duoda pavyzdį, kaip ji turėtų būti sprendžiama, galų gale, kaip turėtų būti atliekamas ir kitų panašių „mazgų“ „analitinis kapojimas“ (*analytical hatchet-work*) (Ryle 1971: 12). Veikalo įžangoje nurodoma tokia nagrinėjamos problemos priežastis: „Descartes'as kaip vieną iš pagrindinių savo filosofinių paveldų paliko mitą [*myth*], kuris iki šiol iškreipia srities loginę geografiją“ (Ryle 2009a: ix). Tokiu būdu problema yra personifikuojama. Žinoma, galima sakyti, kad Ryle'ui tiek, kiek jam įtaką daro Wittgensteinas, labiau rūpi būtent filosofiniai „galvosūkių“ ir jų sprendimo galimybės,

o ne paskiros istorinės personalijos ir jų konkrečios pažiūros. Tačiau Ryle'as tokį požiūrį atvirai pripažįsta „nesveiku pačiam Wittgensteinui“: esą Platono, Aristotelio, Descartes'o, Hume'o ar Kanto kai kurios mintys „pakankamai reikšmingos“, tad jas lyginant, tarkime, su Wittgensteino išvalgomis, galima pasiekti didesnę tiek vienu, tiek kitu aiškumą (Ryle 1971: 12). Ryle'as prisipažįsta nesiekęs tapti „filosofiniu poligloutu“, bet tvirtai apsisprendęs „nebūti monoglotu“, „juo labiau monoglotu, net jeigu jis buvo genijus ir draugas, aidu“ (*ibid.*).

Taigi galima tarti, kad, kalbėdamas apie Descartes'o paveldą, jo paliktą „mitą“ ir pan., Ryle'as turi omenyje tam tikras „pakankamai reikšmingas“ jo pažiūras. Net jeigu Ryle'ui aktualu diskredituoti tam tikrą bendrą „intelektualinę tendenciją“, visgi nėra atsitiktinumas, kad *Sampratoje* ji siejama būtent su Descartes'u. Todėl natūralu klausti, kuo gi ta sąsaja esti grin-

¹ Straipsnyje *mind* ir *mental* vertėme atitinkamai „sąmonė“ ir „psichinis“. Autorius dėkoja anoniminiams žurnalo recenzentams už vertingas pastabas.

džiama, koks gi yra jos faktinis pagrindas.² Straipsnyje ginsime tezę, kad „Descartes’o mitas“ – tai retorinė konstrukcija, neatspindinti svarbių Descartes’o dualizmo aspektų. Pirmame skyriuje parodoma, kad ta konstrukcija atsiranda neatsitiktinai ir tam tikrų abejotinių prielaidų pagrindu. Antrame skyriuje atskleidžiami „Descartes’o mito“ ir *Meditacijų*, Descartes’o pamatinio veikalo, ryškiausi kontrastai. Pažymėtina, kad straipsnyje nesiekiami plėtoti substancinio dualizmo apologijos. Šiuo atveju interesas yra kitas: mums įdomūs filosofinės argumentacijos bendrieji aspektai, ypač susiję su „tradicijos kritika“. Straipsnyje *Samprata* traktuojama kaip polemėnis veikalas, kuriame problemos formulavimas, jos priešasčių identifikavimas bei sprendimo galimybių numatymas vienaip ar kitaip realizuoja autoriaus argumentacinę strategiją (plg. Ryle 2009c: 161–162).

Mito prielaidos

Šiame skyriuje aptarsime „Descartes’o mito“ bei sinonimiškų išraiškų funkciją tiek *Sampratos*, tiek platesniame Ryle’o darbų kontekste. Gali atrodyti, jog tai tėra atsitiktinės stiliaus vingrybės, kurios filosofinių požiūriu neturi didesnės reikšmės. Tačiau mes pamėginsime išplėtoti kadaise Austino išsakytą įžvalgą – *Le style, c’est Ryle*.

Ryle’as savo kritikos objektą įvardija įvairiai: „Descartes’o mitas“, „oficiali

teorija“, „tam tikra doktrina apie sąmonės prigimtį ir vietą“, „oficiali doktrina, kurios ištakos daugiausia sietinos su Descartes’u“, „vaiduoklio mašinoje dogma“, „dvigubo gyvenimo teorija“, „kartezinis paveikslas“ ir pan. (Ryle 2009a: ix, 1, 2, 5, 8, 296). Regis, šiuo atveju turima omenyje ne viena ar kita „*ko nors* teorija (doktrina, mitas)“ (pvz., „*būties* teorija“) ar „*kažkieno* teorija“ (pvz., „*Platono* idėjų teorija“), bet veikiau „*tam tikru būdu konstruojama* teorija“. *Sampratoje* kritika nukreipta į tai, kas „dominuoja tarp teoretikų ir nespecialistų“, ko „pagrindiniams straipsniams su minimaliomis išlygomis pritarė dauguma filosofų, psichologų ir religinių mokytojų“ (*ibid.*: 1). Ryle’as primygtinai pabrėžia: „vaiduoklio mašinoje dogma“ nelaikytina „tik konkrečių klaidų kolekcija“, priešingai – „*tai viena didelė klaida ir tam tikro tipo klaida*“, būtent „*kategorijų klaida*“ (*a category-mistake*) (kursyvas – T. S.) (*ibid.*: 5–6). Esą su tokiomis klaidomis susiduriame visada, kai tik kas nors tam tikrą psichinę sąvoką ima vartoti netinkamai – t. y. nors kasdienėje vartosenoje sąvoka priklauso vienai kategorijai, ji imama taikyti (paprastai teoriniais sumetimais) taip, tarsi priklausytų kitai kategorijai. „Descartes’o mito“ (ar kad ir kaip tai vadintume) absurdiškumą Ryle’as iliustruoja tokiu pavyzdžiu: įsivaizduokime turistą, kuris apžiūrėjęs įvairius Oksfordo (ar Kembridžo) universiteto pastatus ima stebėtis, kodėl nemato paties universiteto (*ibid.*: 6). Visgi šis pavyzdys gana dvi-prasmiškas: jis gali iliustruoti ir klaidą, kilusią dėl fakto, kad pastatai priklauso universitetui, nežinojimo, o ne dėl logikos neišmanymo (Passmore 1961: 137). Šiaip ar taip, Ryle’o kategoriškas apibendrinimas, esą įvairiose psichinių sąvokų taikymo srityse turime reikalą su „viena didele tam

² Anglakalbėje literatūroje esama formalios perskyros tarp Descartes’o filosofijos ir vadinamojo kartezianizmo (*Cartesianism*). Tačiau, kita vertus, kai kurie autoriai rašo: „visiems žinoma, kad Descartes’as buvo kartezinis dualistas“ (Baker and Morris 1996: 1). Turint omenyje šią potekstę, pastabos, esą Ryle’o kritika adresuojama kartezianizmui *in toto* (pvz., Tanney 2009: xii), nepanaikina klausimo, kiek ta kritika adekvati Descartes’o filosofijos atžvilgiu, reikšmės.

tikro tipo klaida“, anaipol neatrodo aki-vaizdžiai teisingas. Teiginių galima priimti kaip darbinę hipotezę, tačiau jos reikšmė pirmiausia priklauso nuo to, ar turime aiškia „kategorijų klaidos“ sampratą.

Kategorijose (1938) Ryle'as pažymi, kad „mes nieko nenučiuikiame apie filosofinių problemų ir metodų prigimtį, jeigu nieko nenučiuikiame apie tipus ir kategorijas“ (Ryle 2009c: 178). „Kategorijų klaidos“ – tai atvejai, kai formuluojami sakiniai yra absurdiški (netraktuoti kaip teisingi ar klaidingi), nors juos sudaro konvencinės išraiškos, o pati sakinio struktūra nepažeidžia kalbos sintaksės normų. Pagrindinis kriterijus, leidžiantis nustatyti kategorijų skirtumus, yra toks: sąvokos A ir B priklauso skirtingoms kategorijoms, jei galima suformuluoti du sakinius – prasmingą ir absurdišką, kurie skiriasi tik tuo, kad viename figūruoja sąvoka A, kitame jos poziciją užima sąvoka B (žr. *ibid.*: 191–192). Tačiau tai nėra geras kriterijus: jo neatitinka kai kurie atvejai, kai kompetentingi kalbos vartotojai esti tikri, kad A ir B priklauso tai pačiai kategorijai (tarkime, intuicija mums sako, kad „lova“ ir „stalas“ priklauso vienai kategorijai, tačiau pirmos sąvokos negalime keisti antra sakinyje „Lova yra minkšta“) (Passmore 1961: 140; Thomasson 2016). *Sampratoje* Ryle'as pateikia kitokį kriterijų: sąvokos A ir B priklauso skirtingoms kategorijoms, jei su jomis negalima sudaryti prasmingo konjunkcinio teiginio; pavyzdžiui, pirkėjas „negali sakyti, kad jis nusipirko kairės rankos pirštinę, dešinės rankos pirštinę ir pirštinių porą“ (Ryle 2009a: 11). „Vaiduoklio mašinoje dogmos“ esmė – analogiškų teiginių formulavimas, tvirtinimas, kad „[e]gzistuoja ir kūnai, ir sąmonės“ ar pan. (*ibid.*). Tačiau ir šiuo atveju Ryle'as nepriar-

tėja prie aiškesnės „kategorijų klaidos“ sampratos: pirštinių pavyzdyje jis nekorektiškai traktuoja „dvigubo skaičiavimo klaidos“ principą – klaidos, kurios, beje, neleistina laikyti skirtingų kategorijų supainiojimu (Magidor 2010: 10). Dualistinė tezė „Egzistuoja ir kūnai, ir sąmonės“, net jei išties tai yra „kategorijų klaida“, niekaip nesisieja su šia iliustracija. Žodžiu, „išskyrus kelis gana miglotus pavyzdžius, Ryle'as nedaug ką tepasako apie tai, kas yra kategorijų klaidos ir kaip jos turėtų būti traktuojamos“ (*ibid.*). *Dilemose* (1953) jis jau aiškina, kad „kategorijos“ sąvoką galima traktuoti „profesionaliai“, t. y. kaip „visraktį, atrakinantį visas spynas“; kita vertus, ją galima traktuoti „netikslia, mėgėjiška maniera“ (*an inexact, amateurish way*), nesiekiant, kad būtų atsakoma į specifinius klausimus, bet priešingai – skatinant kelti tam tikrus „stačiokiškus“ (*brusque*) klausimus (Ryle 1964: 9). Šiaip ar taip, neturėdami teorinės „kategorijų klaidos“ sampratos, tenutuikiame, kad tai yra kažkoks fatališkas *quid pro quo*, žlugdantis kilniausias filosofines aspiracijas (apie tokios teorijos reikšmę žr. Strawson 1971: 193).

Straipsnyje „Fenomenologija versus *Sąmonės samprata*“ (1962) Ryle'as deklaruoja tokį savo „strateginį motyvą“: atlikti „įvairių specifinių psichinių sąvokų tyrimą“, kitaip tariant, atskleisti, kaip funkcionuoja „tarpusavyje sąveikaujančių sąvokų voratinklio“ elementai (Ryle 2009b: 195–196). Galima tarti, kad čia supažindinama su praktine „tipų heteronomiškumo atskleidimo“ programa. Šiuo atveju aktualus ne klausimas, kas išvis yra „kategorijų klaida“, bet klausimas, kokia yra kategorijų „natūrali įvairovė“ (ypač teorinėje kalboje). Bene svarbiausias „loginės geografijos“ atradimas: dispozicijų (*dispositional*) sąvokos

funkcionuoja kitaip nei veiklos (*process / activity*) sąvokos. *Sampratoje* daug dėmesio skiriama vadinamajai „dispozicijų logikai“, aiškinimui, kaip kategoriniai teiginiai su dispozicinėmis sąvokomis konvertuojami į hipotetinius teiginius be jų. Ar dispozicijų ir veiklų kategorijų neskyrimas ir yra „vienos didelės klaidos“ esmė? Tai nelengvas klausimas. Kai kada į jį atsakoma teigiamai (pvz., Glock 2008: 43). Tačiau šiuo atveju sunku be išlygų atsakyti – sunku bent jau todėl, kad Ryle’as daug dėmesio skiria pačių veiklų diferencijavimui. Esą nevalia painioti „darymo sąvokų“ (*trying / undertaking*) ir „rezultato sąvokų“ (*succeeding / failing*) (Ryle 2009b: 199–200). Būtent atsižvelgdamas į šią perskyrą jis atmeta „juslinių duomenų“ bei „privilegiuotos prieigos“ teorijas. Kognityviniai „rezultato“ (*achievement*) veiksmoždziai, pavyzdžiui, „atrasti“, „įrodyti“, „suvokti“ ar pan., negali būti vartojami kartu su prieveiksmais „atidžiai“, „tiksliai“, „teisingai“ ar pan., kurie logiškai susiję būtent su „darymo“ (*task*) kategorija (Ryle 2009a: 134–135). Taigi pasakymas, kad kažkas neva yra „klaidin-gai suvokta“, savo absurdiškumu prilygsta tvirtinimui, kad futbolininkas pelnė įvartį nepataikęs kamuoliu į vartų plotą. Galų gale, pačios dispozicijos gali būti labai įvairios: reikia skirti „įgūdžius“, „aklus įpročius“, „skonius“ ir t. t. Turint omenyje, kad „galutinis tipų ar kategorijų katalogas“ veikiausiai neegzistuoja (Ryle 2009c: 187), galima tarti: Ryle’ui „Descartes’o mitas“ ir giminiškos etiketės žymi bet kokią „*tam tikru būdu de-konstruojamą* teoriją“.

Viena iš *Sampratos* programinių nuostatų skelbia: knygoje bus argumentuojama, kad „[oficialios] doktrinos centriniai principai yra nepagrįsti bei prieštarauja visumai to, ką mes žinome apie sąmones,

kai apie jas nemąstome spekuliatyviai“ (Ryle 2009a: 1). Esą net tais atvejais, kai mums gali atrodyti, kad Ryle’as „neigia gerai žinomus faktus apie žmonių psichinį gyvenimą“ (*ibid.*: 6), jis tik siekia „ištaisyti loginę geografiją to žinojimo [*knowledge*], kuri mes jau turime“ (*ibid.*: lix, 6). Mes turime „žemesnio lygmens praktinį žinojimą“ (*lower level knowledge by wont*), tarkime, kaip nuspręsti, kad kas nors yra protingas ar išmintingas ir kad juo remdamiesi galime imtis „aukštesnio lygmens tyrimo“ (*higher-level research*), nukreipto į žodžių „protin-gas“ ir „išmintingas“ loginį potencialą (Ryle 2009c: 220). Psichologinio žodyno teorinės vartosenos problema ta, kad čia laikomasi kalbos „gramatinio paviršiaus“; tokiu būdu padaroma klaidų, kurias galima ištaisyti tik atskleidžiant kalbą grindžiančias konven-cijas (Tanney 2013: 104). Tačiau bent jau retsykiais Ryle’o konstatuojami dalykai, neva plačiai žinomi „žemesniame lygme-nyje“, akivaizdžiai kertasi su mūsų, kompetentingų kalbos vartotojų, intuicijomis (Austin 1971: 46). Tai reiškia, kad loginius paradoksus patikimai slepia „normalumo regimybė“, kuriai įveikti reikia specialių priemonių ir įgūdžių.

Koks gi yra Ryle’o metodas kategorijų heterogeniškumui atskleisti? Jis pažymi nuo seno besilaikantis principinės nuostatos, kad „filosofija iš esmės inkorporuoja argu-mentaciją [*argumentation*]“ (Ryle 1971: 7). Ryle’o įsitikinimu, autentiškai filosofija skleidžiasi kaip *reductio ad absurdum*, kaip savotiškas teiginių „atsparumo testas“ (*destruction-test*), panašus į tą, kuri savo darbe taiko inžinieriai (Ryle 2009c: 207). Iš esmės filosofijai svarbu ne tiek turėti tei-singų teiginių, kiek pasiaiškinti, kas galėtų turimus teiginius pagrįsti ar nuneigti (*ibid.*: 337–338). Puikus *reductio* pavyzdys –

vienas iš taktinių ėjimų dekonstruojant „introspekcijos“ sampratą: jei koks nors psichinis aktas gali tapti „introspekcijos“, „vidinės žiūros“, objektu, tuomet tenka pripažinti, kad tuo pačiu metu sąmonė atlieka du veiksmus, o ne vieną; taigi mes ne tik „apsisprendžiame keltis anksti“, bet tuo pat metu „stebime apsisprendimo keltis anksti aktą“ (Ryle 2009a: 145–146). Analogiškai dekonstruojama ir „intelektualistinė legenda“, „sumanumą [*intelligence*] apibrėžianti kaip tiesų suvokimą“: intelektualistai procedūrinį žinojimą grindžia propoziciniu žinojimu, tačiau akivaizdu, kad nepakanka vien kaupti „žinojimą-kad“, – reikia žinoti, kaip juo pasinaudoti; vadinasi, reikalingas kažkoks aukštesnio lygio „žinojimas-kad“ ir t. t. (*ibid.*: 18–19). Taigi Ryle’as ne tik taria, kad egzistuoja „viena didelė klaida“, bet ir remiasi papildoma prielaida, jog egzistuoja, galima sakyti, „vienas kovos būdas“ arba, prisiminus Austino taiklią frazę, „vienintelis Ekskaliburas“ (Austin 1971: 49).

Čia svarbūs bent du aspektai. Pirma, *reductio* metodu parodant, kad konkreti sąvoka nepriklauso vienai kategorijai (pvz., veikloms), nebūtinai parodoma, kad ji priklauso kitai konkrečiai kategorijai (pvz., dispozicijoms). Vargu ar kiekvieno paradokso atveju turime reikalą su tuo, kas vadinama abipusiškai nesuderinamomis (*mutually exclusive*) ir visa apimančiomis (*jointly exhaustive*) alternatyvomis. Antra, kyla toks klausimas: net jeigu tarsime, kad *reductio* būdu atskleidžiami paradoksai visada susiję su kategorijų heterogeniškumu (kas nėra tiesa; žr. Strawson 1971: 186), tuomet kokiai medžiagai šis metodas turėtų būti taikomas? Jį taikant trivialiems, išgalvotiems (kaip antai turisto ar pirštinių pirkėjo) atvejams, nedaug kas tepasiekama. „Vienai didelei klaidai“ atskleisti reikia „di-

delės reikšmės atvejų“. Todėl Ryle’ui tenka imtis filosofinių „*ko nors* teorijų“, kitaip tariant, „doktrinų, kurios gana specifinės nagrinėjamai konkrečiai temai“ (Austin 1971: 49). Tačiau čia iškyla svarbi problema: „*ko nors* teorijos“ paprastai yra „kažkieko teorijos“, o tai savo ruožtu reiškia, kad neišvengiamai tenka leisti į istorinį kontekstą. Vargu ar profesionalu užsiimti ligos diagnoze ir gydymu, iš principo nekreipiant dėmesio į konkretaus ligonio fiziologiją ir jo „ligos istoriją“. Ryle’o užimama pozicija jam nesuteikia privilegijos atsiriboti nuo „tikslios istorinės identifikacijos“ klausimų, privilegijos manyti, esą, siekiant tiesos labai dekonstruoti kokią nors doktriną, visiškai pakanka to, kad tą doktriną išpažintų bent vienas žmogus (nesvarbu, kuris) (Hampshire 1971: 20). Be istorinio matmens Ryle’o projektas būtų gerokai mažiau ambicingas.

Pagrindinis Ryle’o *Sampratos* bruožas – bemaž kryptingas tarptekstualumo vengimas. Čia nėra pažodinių citatų su aiškiais nuorodomis į šaltinius. Šiuo atžvilgiu knyga gana ryškiai skiriasi nuo kitų autorių tos pačios tematikos darbų. Tuomet iš kurgi mums žinoti, ar konkrečiu atveju Ryle’as nepateikia dar vienos išgalvotos iliustracijos? Kaipgi jis sprendžia „istorinės identifikacijos“ klausimą? Mūsų atsakymas: „oficialią doktriną“ traktuodamas būtent kaip „*Descartes’o* mitą“, kitaip tariant, sukurdamas pseudoistorinį personažą, tam tikrą „vieną pagrindinį priešininką“ (pseudoistorinis naratyvas „analitikams“ anaiptol nėra svetimas; žr. Reck 2013: 8). Tai padaroma dviem manevrais.

Pirma, stokodamas aiškios „kategorijų klaidos“ koncepcijos, jis visiems žinomą „Ockhamo nurodymą“ netiesiogiai pristato kaip pagrindinį tokių klaidų identifikavimo kriterijų. Šis principas jam aktualus ir „sis-

temingai klaidinančių išraiškų“ traktuotėje – atpažįstant tai, kas tik gramatine forma panašiu į „denotuojančias išraiškas“, tačiau iš tikrųjų nieko nežymi, tik nereikalingai „daugina būtybes“ (Ryle 2009c: 61). Ryle’as prisipažįsta: „Ypač ankstyvuosiuose [mano] darbuose okamizacijos aistra [*the Occamizing zeal*] yra akivaizdi“; čia turima omenyje kova su filosofų ir logikų polinkiu „užsiimti savo pačių techninių terminų hipostazavimu“ (*ibid.*: xx). Apie tai, kad *Sampratoje* centrinę „kategorijų klaidų“ idėją linkstama sieti ne tiek su „konjunkcijos testu“, kiek su kitu kriterijumi, signalizuoja viena detalė: nors kategorijų supainiojimo atvejus Ryle’as *explicite* pripažįsta ne *klaidingais*, bet absurdiškais (paradoksaliais), vis dėlto jis kažkodėl sako, kad „vaiduoklio mašinoje dogma“ yra „visiškai klaidinga [*entirely false*] ir klaidinga ne detalėmis, bet iš principo“ (Ryle 2009a: 5). Knygos pradžioje, gerokai anksčiau nei pateikdamas kiek konkretesnę kategorijų klasifikaciją, jis nurodo sąrašą „simptomų“, kurie būdingi kiekvienai „viena didelę klaidą“ įkūnijančiai teorijai. Tai yra tokios opozicijos: „kūnas – siela“, „materija – sąmonė“, „išorė – vidus“ ir pan. (*ibid.*: 1–2). Sudaromas įspūdis, jog „daiktų pasaulio sudubliavimas“, „kalbos“ atitrūkimas nuo „faktų“ esti bene pagrindinė problema, į kurią sutelktas visas Ryle’o analitinis darbas (plg. Rorty 2009: 99). Ši akcentą išskiria ne tik garsioji „vaiduoklio mašinoje“ idioma, kurią jis pats prisipažįsta vartojantis „tyčia paniekinamai“ (Ryle 2009a: 5), bet ir emociškai neutraliesni, tačiau iš esmės tą patį prasminį krūvį turintys terminai – „dvigubo gyvenimo teorija“, „paramechaninė hipotezė“, „paraoptika“ ir pan. Visa tai sugestijuoja Descartes’o *res cogitans* ir *res extensa* perskyrą kaip paradigmą filosofinės

klaidos apskritai ir „kategorijų klaidos“ konkrečiai atvejį (Place 1998: 371–372). Taigi pirmojo manevro, duodančio „vieną pagrindinį priešininką“, esmė – „viena didelė klaida“ neaiškinant imama traktuoti kaip Ockhamo principo nesilaikymas.

Antras manevras gali būti pavadintas „seno vyno naujuose buteliuose“ prielaida. „Kartezinės kategorijų klaidos“ atsiradimas aiškinamas Descartes’o susidvejinimu: viena vertus, jį galima laikyti tikru „moksliniu genijumi“, kuris reikšmingai prisidėjo prie tuometinio gamtamokslio plėtros; kita vertus, kaip „relingas ir moralus žmogus“, jis negalėjo pritarti materialistinei „žmogaus mašinos“ sampratai, todėl žmogaus kūne įkurdino nematerialią sielą (Ryle 2009a: 8). Panaši mintis išsakoma ir kiek vėliau: Ryle’o manymu, būtų klaidinga „oficialios doktrinos“ ištakas sieti išimtinai su „Descartes’o teorijomis“ – klaidinga iš esmės todėl, kad jis „užsiėmė tuo metu jau vyraujančių teologinių sielos doktrinų performulavimu naująja Galilėjaus sintakse“ (Ten pat: 13; plg. 1964: 83). Ši Descartes’o dualizmo, kaip „sumokslintos“ teologijos, interpretacija panaši į tą, kurią pateikia Comte’as. Pastarasis, irgi nė kiek nemenkindamas Descartes’o mokslinių nuopelnų, sykiu pažymi, esą šis nukrypo nuo teisingo kelio, kai „dėjo pastangas įpūsti naujos gyvybės į senas teologines ir metafizines koncepcijas apie moralinę žmogaus prigimtį“ (Comte 1896: 286). Regis, Ryle’ui, skirtingai nei Comte’ui, aktualu ne tik tai, kad Descartes’o „natūralizuota“ teologija kažką klaidingai aiškina (prasilenkia su faktais); jam taip pat svarbu, jog tokia diskurso forma apskritai imama traktuoti ir įsityvirtina kaip racionalaus aiškinimo forma. Čia ir slypi „filosofinio mito“ galia. Tai ir yra priežastis, kodėl tas „mitas“ sunkiau demaskuojamas

nei primityvus „pramanas“ (*fable*) (Ryle 2009a: 302–303). Žodžiu, Descartes’o diskursas – teorinio kalbėjimo apie dalykus, apie kuriuos reikėtų patylėti, pavyzdys *par excellence*.

Taigi atrodo, kad retorika, identifikuojanti „vieną didelę klaidą“ ir „vieną pagrindinį kovos būdą“, toliau plėtojama nurodant „vieną pagrindinį priešininką“, sukuriant tam tikrą „kolektyvinį vaizdinį“. Tai yra su Descartes’u siejamas vaizdinys, suponuojantis, kad jo dualizmas *ex definitio* peržengia dalykų, apie kuriuos įmanoma kalbėti, ribas. Čia galima išvelgti prielaidas tos sąmonės filosofijos tendencijos, apie kurią užsimena Johnas Searle’as, – tendencijos duoti kritikos objektui „paniekinamą vardą“, *nomen odiosum*, ir tada tai nuneigti remiantis vardu, o ne esme; neva tokiu būdu, be kita ko, mėginama atsikratyti vadinamosios „kartezinės intuicijos“ (Searle 2002: 4–5).

Anapus mito

Terry Penneris įtraukia Ryle’o filosofiją į antikinį kontekstą parodydamas, kad *Sampratoje* plėtojamiems „veiksmažodžių logikos“ tyrimams Aristotelis yra tikra „aukso kasykla“ (Penner 1971: 395), o mes *Sampratą* įtrauksime į Descartes’o *Meditacijų* kontekstą siekdami parodyti, kad „Descartes’o mitas“, kaip retorinė konstrukcija, svarbiais aspektais prasilenkia su tuo, kas buvo aktualu *Meditacijų* autoriui. Čia anaipol nenorime pasakyti, kad Ryle’o kritikos sunkumai automatiškai tampa argumentais kartezinio dualizmo naudai. Mums pakanka išskirti kai kuriuos svarbius kontrastus.

Pirmiausia prisiminkime, kad Ryle’o dėmesys sutelktas į „oficialią doktriną, kurios ištakos daugiausia sietinos su Descartes’u“. Veikiausiai „oficialios doktrinos“ idiomos

vartojimas numano bendrą konsensusą tam tikrų pažiūrų atžvilgiu ar netgi institucinį pritarimą joms. Čia prisimintina, kad 1663 m. Descartes’o *Meditacijos* ir kiti veikalai buvo įtraukti į *Draudžiamųjų knygų sąrašą*, gavę keistą žymą „kol bus pataisyti“. Kita vertus, *Objectiones et responsiones* bei itin plati Descartes’o korespondencija liudija tai, kad pagrindinės *Meditacijų* tezės išsyk tapo „mokslingų vyrų“ nuožmios kritikos objektu: pastabų jam negailėjo ne tik radikalioms pasaulėžiūros reformoms nusiteikę filosofai (Hobbesas, Gassendi), bet ir konservatyviau mąstantys teologai (Arnauld, Mersenne’as). Pavyzdžiui, į *Meditacijų* pabaigą Descartes’as pažymi: „<...> aš ne tik patalpintas savo kūne, kaip vairininkas laive, bet esu su juo taip glaudžiai susijęs, tiesiog sumišęs, kad sudarau su juo lyg vieną visumą“ (Dekartas 1978: 218). Čia aiškiai atsisakoma platoniškos „laivo analogijos“, kurią kritikuoja jau Akvinietis. Tačiau amžininkams neįtinka ir Descartes’o koncepcija. Keliami įvairūs klausimai: Kaipgi siela gali su kūnu sudaryti „lyg vieną visumą“, kaip ji gali būti su kūnu „glaudžiai susijusi“, jeigu ji pati nėra kūnas? Kaip ji gali būti pasklidusi po visą kūną, jeigu ji nėra „tįsi substancija“, taigi neturi dalių (Descartes 1984: 238–239)? Tai reiškia, kad „sąmonės ir kūno problema“ nelaikytina kažkuo, ką Ryle’as būtų atpažinęs pirmasis. Net jei *Meditacijose* Descartes’as manosi žinąs sprendimą, jo oponentai kuo aiškiausiai parodo, kad tai yra išties sunki problema (Westphal 2016: 18–19). Taigi Descartes’o filosofinis paveldas tampa veikiau kontroversijos, polemikos, o ne konsensuso pagrindu. Vargu ar „oficialios doktrinos“ idioma tinkamai perteikia šį aspektą.

Gerokai svarbesnis klausimas – tai, kaip Ryle’as traktuoja pagrindinę dualizmo tezę.

Sampratoje randame įvairių jos formuluočių: „<...> kiekviena žmogiškoji būtybė turi tiek kūną, tiek ir sąmonę“; „Kas yra ar nutinka gali turėti fizinės egzistencijos statusą arba psichinės egzistencijos statusą“; „Egzistuoja sąmonės [psichiniai procesai, priežastys] ir kūnai [fiziniai procesai, priežastys]“ (Ryle 2009a: 1, 2, 11). Formaliu požiūriu tai neidentiški teiginiai. Ne visi jie esti konjunkcijos, taigi ne visi gali būti „absurdiškos konjunkcijos“. Skiriasi ir loginiai akcentai. Pirmojo akcentas – tam tikro predikato taikymo implikacijos: „Kiekvienam x būdinga tai, kad jeigu x yra žmogus, tuomet x turi kūną ir turi sąmonę“. Antrame teiginyje išskiriami du ypatingi predikatai, t. y. „plačiausios giminės“, *summa genera*: „Kiekvienas x yra arba sąmonė, arba kūnas (bet ne abu)“. Trečias nurodo du predikatus, kurie nebūtinai yra „plačiausios giminės“: „Esama tokio x , kuris yra sąmonė, ir esama tokio y , kuris yra kūnas“. Pačiam Ryle’ui svarbu būtent tai, kad visuose šiuose teiginiuose kalbama apie sąmonę, kitaip tariant, ji yra kažkam predikuojama. Jis pastebi nenorį nuneigti teiginio „Vyksta psichiniai procesai“ (*there occur mental processes*), bet tik reikalaujant pripažinti, kad šiame teiginyje ir kitame teiginyje – „Vyksta fiziniai procesai“ – turimas omenyje skirtingas „vyksmo“ („egzistavimo“) loginis pobūdis (*ibid.*: 11–12). Be to, „dvejų skirtingų egzistuoti reikšmių“ išskyrimas neturėtų būti traktuojamas kaip „dvejų egzistavimo rūšių“, t. y. būtybių rūšių, išskyrimas (*ibid.*: 24). Esą „oficiali doktrina“ ir grindžiama „iš pažiūros gilesne ir labiau filosofine prielaida“ apie skirtingas egzistavimo rūšis (*ibid.*: 3). Tačiau, kaip žinoma, jau Aristotelis nedviprasmiškai konstatuoja, kad „būtis nėra giminė“, taigi atrodo, jog Ryle’as neatkleidžia kažkokio naujo loginio niuanso.

Jau seniai filosofams nėra paslaptis, kad, tarkime, „substancijos“ ir „aksidencijos“ egzistuoja skirtingomis prasmėmis. Bet galbūt Ryle’ui aktuali būtent „substancijų“ tipologija, pavyzdžiui, ta, kuri pateikiama „Porfyrijaus medžio“ pavidalu? Bent jau Descartes’ui ši „substancijų hierarchijos“ koncepcija visiškai nepriimtina (Descartes 1984: 410–411).

Sunku pasakyti, ar kuri nors iš minėtųjų Ryle’o formuluočių bent iš dalies perteikia tai, ką įvesdamas vadinamąją realiąją skirtį (*distinctio realis*) turi omenyje Descartes’as. *VI Meditacijoje* jis pažymi turįs „aiškia ryškia idėją apie save kaip apie mąstantį ir netįsą daiktą“ ir sykiu „ryškia idėją apie kūną kaip tįsą ir nemąstantį daiktą“, o iš to daromos dvi išvados: „akivaizdu, kad aš esu visiškai skirtingas nuo mano kūno“, be to, „galiu egzistuoti be jo [kūno]“ (Descartes 1984: 54). Oponentai įtaigiai pademonstruoja, kad antroji išvada nereiškia sielos nemirtingumo, ir Descartes’as su tuo sutinka – netgi atitinkamai pakoreguoja kūrinio antraštę. Tačiau svarbiausias akcentas yra būtent sąmonės ir kūno skirtingumas. Šiuo atveju sielos, ar sąmonės, idėja traktuojama kaip „mano paties [*mei ipsius*] idėja“, o sakant „kūno idėja“ turima omenyje ne kažin kokio kito materialus daikto, bet būtent „mano kūno [*corporis meus*] idėja“. „Realiosios skirties“ kompaktiška formuluotė: „Mano sąmonė iš tikrųjų skiriasi nuo mano kūno“ (Rozemond 1998: 35). *Meditacijose* Descartes’ui aktualus sąmonės ir kūno sąvokų predikavimas „iš pirmojo asmens perspektyvos“, o ne jų taikymas bet kuriam kitam x , kitaip tariant, jų taikymas „iš trečiojo asmens perspektyvos“. Jis tiesiog kviečia skaitytoją į filosofines problemas pasižiūrėti iš „sąmonės požiūrio taško“ (Williams 2005: 84). Čia akcentuojamas

patsai medituojantysis – „aš [ce moy], t. y. mano siela, dėl kurios esu tu, kuo esu“ (Descartes 1978: 216). Siekiama atskleisti „ne tikrąją daiktų padėtį <...>, bet savo minčių eigą“ (*ibid.*: 157). Descartes’ui ypač svarbu tai, kad skirtingose „perspektyvose“ centrinė sąmonės (sielos) sąvoka bei įvairūs psichinės veiklos predikatai taikomi skirtingai. Numanydamas esąs kažkas, kažin koks „daiktas“ (*res*), medituojantysis gali sau priskirti įvairius psichinius predikatus, tokiu būdu formuluodamas teiginius, kuriems būdingas „absoliutus tikrumas“ (*certitude métaphysique*) (*ibid.*: 173). Tačiau pereinant į „trečiojo asmens perspektyvą“, t. y. tas pačias sąvokas predikuojant kitiems aplinkiniams daiktams, tepasiekiamas „moralinio tikrumo“ (*certitude morale*) laipsnis. Būtent „moraline prasme neįmanoma“ (*moralement impossible*), kad kitos būtybės, savo elgsena prisiderinančios prie kintančių aplinkybių ne prasčiau nei „mūsų protas“ (*nostre raison*), yra kažkokios gamtinės mašinos, kažkokie automatai (*ibid.*: 136). Net jei „moralinis tikrumas“ nereiškia tiesiog „tikimybės“ (kaip pažymi Arnauld), šio tikrumo laipsnio tiesos yra tai, kas gali būti klaidinga, kuo iš principo galima suabejoti (Morris 2014: 118). Žodžiu, Ryle’o formuluotės neatspindi „realiosios skirties“ tuo atžvilgiu, jog palieka nuošalyje „pirmojo asmens perspektyvą“, t. y. pagrindinę Descartes’o filosofijos perspektyvą.

Pereikime prie trečiojo aspekto. Pačia savo forma Descartes’o dualizmas kontrastuoja su tuo, kas *Sampratoje* įvardijama kaip „mitas“, „doktrina“, „dogma“, t. y. kas laikoma savotišku pasakojimu (*mythos*). Tokia traktuotė ypač akivaizdi *Sampratos* pradžioje, kur pateikiami „oficialios doktrinos apmatai“ (Ryle 2009a: 1–5). Reikalas tas, kad pasakojimas, net jei jame kalbama

apie abstrakčius dalykus, yra paprasta teiginių seka. Patsai Ryle’as tokias sekas griežtai skiria nuo argumentacijos, t. y. tu atvejų, kai atliekamas loginio išvedimo veiksmas (*inference*) (2009b: 247). Jam tai nėra antraeilis aspektas. Descartes’ui – taip pat. Polemikoje su skirtingais oponentais Descartes’as kaskart išsako tą pačią remarką: esą anaipol neatsitiktinai *II Meditacijoje* susitelkiama ties sąvokų „siela“ ir „kūnas“ analize, jų „konceptualine skirtimi“ (*distinctio rationis*), ir tiktai *VI Meditacijoje* akcentuojama sielos ir kūno „realioji skirtis“ (pvz., Descartes 1984: 93, 95, 123). Kitaip tariant, tvirtinimas „Mano sąmonė iš tikrųjų skiriasi nuo mano kūno“ – tai argumentacijos išvada. „Descartes’as siekia savo metafiziką pagrįsti nepriekaištingais argumentais“ (Cunning 2010: 215). Bendrosios struktūros požiūriu *Meditacijose* matome perėjimą nuo pradinių teiginių, t. y. vadinamųjų intuityvių tiesų, kurioms, Descartes’o supratimu, būdingas apodiktinis tikrumas, prie išvestinių teiginių, t. y. tiesų, kurių akivaizdumo laipsnis yra menkesnis. Tiesa, tokio perėjimo logika nėra visiškai suprantama (Williams 2005: 90 ff.). Šiaip ar taip, Descartes’o intencija išreikšta gana aiškiai.

Antai polemizuodamas su Mersenne’u ir „įvairiais teologais“ Descartes’as užsimena „pakankamai įrodęs“ (*satis probaverim*) sielos ir kūno skirtingumą (Descartes 1984: 108). Jis aiškina *Meditacijose* laikęsis geometrinės tvarkos (*ordo*), kurios esmė tokia: dalykai, pateikiami pirmiausia, gali būti suvokti nesikreipiant į vėliau pateikiamus dalykus, o pastarieji išdėstomi taip, kad jų įrodymas priklausytų išimtinai nuo pirmųjų (*ut ex praecedentibus solis demonstrantur*); esą būtent todėl sąmonės ir kūno perskyra nagrinėjama tiktai *Šeštojoje meditacijoje*

(*ibid.*). Descartes'as atvirai perspėja oponentus, kad jo teiginių nederėtų nagrinėti atsietai nuo konkretaus konteksto, t. y. neatsižvelgiant į jų vietą loginėje argumentacijos grandinėje. Viename laiške jis rašo: „Matau, kad galima lengvai suklysti dalykų, kuriuos esu parašęs, atžvilgiu; kadangi tiesa yra nedali [*indivisible*], smulkiausia prie jos pridėta ar iš jos atimta detalė gali ją paversi melu“ (Descartes 1991: 211; taip pat žr. *ibid.*: 87). Taigi kritikuoju „realiąją skirtį“ būtų korektiška aiškintis, kokiomis prielaidomis ji grindžiama, ko vertos yra tos prielaidos, galų gale, kiek logiška esti pati išvedimo procedūra. Antai ir Gassendi'is savo nuodugnioje kritikoje labiau taikosi ne į Descartes'o galutines išvadas, bet būtent į jo „įrodymo metodą ir validumą“ (*methodus et vis demonstrandi*), jo „argumentų stiprumą“ (*energia ratiocinii*) (Descartes 1984: 179). Tačiau atrodo, kad *Sampratoje* formalūs Descartes'o dualizmo aspektai nelaikomi reikšmingais. Toks požiūris neatrodo adekvatus laikantis paties Ryle'o standartų. Ryle'as ne tik akcentuoja argumentacijos ir paprastos teiginių sekos loginę perskyrą. Negana to, jis aiškiai pažymi, jog, susidūrus su filosofine argumentacija, tam tikra „atradimo“ (*discovery*) forma, svarbu matyti bendrą struktūrą: „<...> ne vien šios [filosofinės] argumentacijos išvada yra jos atradimas; tai yra visa argumentacija, vedanti prie šios išvados“ (Ryle 2009b: 172–173). Taigi kyla įtarimų, kad, konstruodamas „Descartes'o mitą“ kaip kritikai patogų „kolektyvinį vaizdinį“, Ryle'as vadovaujasi „dvigubais standartais“.

Galiausiai išskirtinas toks aspektas: „Descartes'o mitas“ palieka nuošalėje Descartes'o skeptinius argumentus, ypač svarbius jo epistemologijos atskaitos taškus. Ryle'as leidžia suprasti, kad ontologinis

„pasaulių sudubliavimas“, „dviejų egzistavimo rūšių“ postulatą, veda link epistemologinės dviejų suvokimo („matymo“) rūšių sampratos, galų gale – link „dviejų mokslų legendos“ („fizinųjų“ ir „dvasinių“ mokslų perskyros) (Ryle 2009a: 3–4, 136, 141, 296; plg. Ryle 2009b: 196). Tariant, kad esama specifinių objektų, natūralu tarti, jog turi būti kokie nors specifiniai jų suvokimo ir mokslinio pažinimo būdai. Savo ruožtu Descartes'as „grynojo tyrimo projekto“ imasi vadovaudamasis beprielaidiškumo idėja: bet kokios „sveiko proto“ ar teorinės nuostatos laikomos nepatikimomis, jeigu jomis iš principo galima suabejoti. Šiame kontekste dvejojo egzistavimo postulavimas ar koks nors kitas panašaus pobūdžio teiginys neatrodo kaip „gilesnė ir labiau filosofiška prielaida“ (kalbant Ryle'o žodžiais). „Hiperbolizuotos abejonės“ testo neatlaiko įsitikinimas kuo įvairiausių daiktų, įskaitant ir savąjį kūną, egzistavimu, pasitikėjimas savo pojūčiais bei intelektinėmis galiomis (Dekartas 1978: 165–167). Žinoma, kyla rimtų abejonų, kiek *Meditacijose* ši skeptinė laikysena esti logiškai nuosekli. Tačiau vargu ar *Samprata* pateikia tai, ką galėtume laikyti tokios pozicijos konstruktyvia kritika. Ryle'as tiesiog konstatuoja, kad vadinamuosius psichinius procesus reikia nagrinėti remiantis visiems prieinamais faktais ir „paprastu sveiku protu“ (Ryle 2009a: 295, 299). Descartes'ui paradigminiai tokių procesų pavyzdžiai yra intencionalūs aktai (*cogitatio* plačiąja prasme), o štai tai Ryle'as prioritetą teikia neintencionaliems aktams, t. y. tokiems dalykams kaip skausmas, niežėjimas, diegliai ir pan. (pvz., *ibid.*: 183). Tai sveikintina, jeigu išties norima parodyti, kad epistemologijoje nevalia apsiriboti tik vieno ir to paties tipo epizodais (Tanney 2009: xxxii). Kita vertus, atrodo, kad patsai

Ryle'as linkęs nepagrįstai suabsoliutinti savųjų pavyzdžių reikšmę. Akcento perkėlimas į kito tipo epizodus, atliekamas spontaniškai, be aiškios argumentacijos, ima panašėti į dar vieną retorinį manevrą (Geach 1953: 5).

Taigi turime pagrindą sakyti, kad „Descartes'o mitas“ neatspindi svarbių *Meditacijose* plėtojamos dualistinės koncepcijos ypatybių. Iš to galima daryti išvadą, jog *Sampratoje* Ryle'as tepateikia „Descartes'o dualizmo karikatūrą“ (Place 1998: 370). Tačiau veikiausiai galima išskirti ir kitą akcentą: Ryle'ui derėjo kritikos objektą apibrėžti aiškiau ir, pageidautina, vengiant dviprasmiškų personifikacijų.

Išvados

Richardas Rorty yra pažymėjęs, kad, nepaisant Wittgensteino, Ryle'o ir kt. rodomo pavyzdžio, esamoje stadijoje analitiniam judėjimui būdinga „metafilosofinės refleksijos stoka“, kitaip tariant, nesiimama

aiškinti, „kaip atskirti sėkmingą ir nesėkmingą analizę“ (Rorty 2009: 172). Regis, paties Ryle'o *Sampratoje* „metafilosofinė refleksija“ nėra pakankama dviem atžvilgiais. Pirma, atsisakydamas ketinimų pateikti teorinę „kategorijų klaidos“ koncepciją, Ryle'as ima šią sąvoką sieti su „neformalia“ praktika, apimančia didelę probleminių atvejų įvairovę. *Sampratoje* jis mėgina savo analitiniam darbui suteikti sistemiškumo pobūdį specifiniu būdu – pasitelkdamas tokias retorines figūras kaip „viena didelė klaida“, „Descartes'o mitas“ ir pan. Tačiau tai tėra retorika, o ne aiškius analizės kriterijus bei orientyrus duodanti refleksija. Antra, *Sampratoje* nepakankamai reflektuotas santykis su tradicija, filosofijos istorine praeitimi. „Descartes'o mito“ ir *Meditacijų* palyginimas atskleidžia, kad savo pagrindiniame veikale Ryle'as linkęs tradicijos sąvoką (paties dažnai vartojamą) nepagrįstai abstrahuoti, atsieti nuo tradicijos konkrečios raiškos. Istorinė distancija jam tesuteikia daugiau erdvės argumentacijai.

LITERATŪRA

Austin, J., 1971. Intelligent Behaviour. In *Ryle*, eds. O. P. Wood, G. Pitcher. London: Macmillan, p. 45–52.

Baker, G.; Morris, K. J., 1996. *Descartes' Dualism*. London and New York: Routledge.

Comte, A., 1896. *The Positive Philosophy of Auguste Comte*. Vol. 1. Transl. H. Martineau. London: George Bell & Sons.

Cunning, D., 2010. *Argument and Persuasion in Descartes' "Meditations"*. Oxford: University Press.

Descartes, R., 1984. *The Philosophical Writings of Descartes*. Vol. 2. Transl. J. Cottingham, R. Stoothoff, D. Murdoch. Cambridge: University Press.

Descartes, R., 1991. *The Philosophical Writings of Descartes*. Vol. 3. Transl. J. Cottingham, R. Stoothoff, D. Murdoch, A. Kenny. Cambridge: University Press.

Dekartas, R., 1978. *Rinktiniai raštai*. Vert. G. Bartkus, P. Račius. Vilnius: Mintis.

Geach, P., 1957. *Mental Acts*. London: Routledge & Kegan Paul.

Glock, H. J., 2008. *What is Analytic Philosophy?* Cambridge: University Press.

Hampshire, S., 1971. Critical Review of *The Concept of Mind*. In *Ryle*, eds. O. P. Wood, G. Pitcher. London: Macmillan, p. 17–44.

Magidor, O., 2013. *Category Mistakes*. Oxford: University Press.

Morris, K. J., 2014. The Second Meditation: Unimaginable Bodies and Insensible Minds. In *The Cambridge Companion to Descartes' "Meditations"*, ed. D. Cunning. Cambridge: University Press, p. 107–126.

Passmore, J., 1961. *Philosophical Reasoning*. New York: Charles Scriber's Sons.

- Penner, T., 1971. Verbs and the Identity of Actions – A Philosophical Exercise in the Interpretation of Aristotle. In Ryle, eds. O. P. Wood, G. Pitcher. London: MacMillan, p. 393–460.
- Place, U. T., 1998. Ryle's Behaviorism. In *Handbook of Behaviourism*, eds. W. O'Donohue, R. Kitchener. San Diego: Academic Press, p. 361–398.
- Rosemond, M., 1998. *Descartes's Dualism*. Cambridge (Massachusetts): Harvard University Press.
- Reck, E. H., 2013. Introduction: Analytic Philosophy and Philosophical History. In *The Historical Turn in Analytic Philosophy*, ed. E. H. Reck. London: Palgrave Macmillan, p. 1–38.
- Rorty, R., 2009. *Philosophy and the Mirror of Nature*. Princeton: University Press.
- Ryle, G., 1964. *Dilemmas*. Cambridge: University Press.
- Ryle, G., 1971. Autobiographical. In Ryle, eds. O. P. Wood, G. Pitcher. London: Macmillan, p. 1–16.
- Ryle, G., 2009a. *The Concept of Mind*. London: Routledge.
- Ryle, G., 2009b. *Collected Papers*. Vol. 1. London: Routledge.
- Ryle, G., 2009c. *Collected Papers*. Vol. 2. London: Routledge.
- Searle, J. R., 2002. *The Rediscovery of the Mind*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Strawson, P. F., 1971. Categories. In Ryle, eds. O. P. Wood, G. Pitcher. London: Macmillan, p. 181–211.
- Tanney, J., 2009. Rethinking Ryle. A Critical Discussion of *The Concept of Mind*. In G. Ryle. *The Concept of Mind*. London: Routledge, p. ix–lvii.
- Tanney, J., 2013. Ryle's Conceptual Cartography. In *The Historical Turn in Analytic Philosophy*, ed. E. H. Reck. London: Palgrave Macmillan, p. 94–112.
- Thomasson, A., 2016. Categories. In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ed. E. N. Zalta [žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 20 d.]. Internetinė prieiga: <<https://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=categories>>.
- Westphal, J., 2016. *The Mind-Body Problem*. Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.
- Williams, B., 2005. *Descartes: The Project of Pure Enquiry*. London: Routledge.
- Wood, O. P.; Pitcher, G. (eds.), 1971. *Ryle*. London: Macmillan.

DESCARTES' OR RYLE'S MYTH?

Tomas Saulius

Abstract. In this paper, we treat Ryle's *The Concept of Mind* as a polemical work. The main question is as follows. On what grounds does Ryle associate “an intellectual tendency” he criticizes with historical Descartes? We defend the following thesis: “the Myth of Descartes” is a rhetorical construction that does not reflect the main aspects of Descartes' dualism. Two conclusions are drawn. First, without providing clear criteria for analysis, Ryle tries to give his work a systematic character through rhetorical means. Secondly, the contrasts between *Meditations* and “the Myth of Descartes” reveal that Ryle fails to give due reflection to his relationship with the philosophical tradition.

Keywords: Gilbert Ryle, Descartes, mind, dualism

Iteikta 2017.04.28

Priimta 2017.09.05